

НАУЧНА И НАСТАВНА ПОЗИЦИЈА ИСТОРИЈЕ ПЕДАГОГИЈЕ

Татјана Михајловић¹

Резиме

Примарна и секундарна дисциплинаризација, еволуција развоја историје педагогије као научне дисциплине, методологија историјско-педагошких истраживања, представљају аспекте који су имали утицај на научну и наставну позицију историје педагогије. За теоретичаре примарни и секундарни аспекти дисциплинаризације су дијалектички повезани с обзиром да је педагогија заједно са њеним уже-научним дисциплинама утемељена на већ постојећем подручју професионалног дјеловања других наука. Значај изучавања историје педагогије огледа се у откривању узрочно-последичних веза које повезују прошлу и садашњу педагошку мисао и тражењу научно-валидног објашњења о настајању разлика у мишљењима, организацији и ефектима одређених педагошких појава. Историја педагогије у току еволуције свога развоја имала је хеуристичку функцију, која је утицала на њено предметно-методолошко поље дјеловања (од морално-васпитног до методолошког, теоријског и прогностичког). Научна и наставна позиција историје педагогије допринијела је да има фундаменталну улогу у унапређењу подручја васпитања и образовања, промовисању могућих начина унапређења наставне праксе.

У раду се жели указати на еволуцију развоја историје педагогије као научне дисциплине, затим академску институционализацију историје педагогије, те актуелне проблеме у области историје педагогије. Добијени резултати теоријског проучавања указали су на актуелне проблеме у подручју историје педагогије везане за недостатак примарних, секундарних и терцијарних извора, све до различитог историјског и културног контекста који отежавају правилно разумијевање педагошких сазнања у прошлости. Перспективе и стратегије развоја историје педагогије на основу добијених резултата теоријског проучавања не зависе од проширивања и обогаћивања теоријско-методолошки утемељених сазнања, већ тенденција и домета замјене историјско-педагошке дескрипције за научну анализу одређеног предметно-методолошког поља дјеловања. Мотивација за то је селекција трајније вриједног, позитивног педагошког наслијеђа све до развојно-апликативних, теоријских и емпијских историјско-педагошких истраживања значајних за даљи развој историје педагогије као научне дисциплине.

Кључне ријечи: дисциплинаризација, научна позиција, наставна позиција, историја педагогије.

¹ Татјана Михајловић је доктор педагошких наука и редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци. Електронска адреса: tatjana.mihajlovic@ff.unibl.org

Увод

Конституисање одређеног дисциплинарног подручја резултат је процеса примарне и секундарне дисциплинаризације (Stichweh, 1987). У првој категорији су дисциплине без јасно дефинисаног професионалног подручја дјеловања, док секундарна дисциплинаризација обухвата дисциплине које потичу из постојећег подручја професионалног дјеловања (Bourdieu, 1995). Педагогија (заједно са њеним уже-научним дисциплинама) припада секундарној категорији дисциплина и изграђена је на суми актуелног знања (Stichweh, 1987; Hofstetter & Schneuwly, 2002). Међутим, уколико се ригидно уважава систем о примарној и секундарној категоризацији дисциплина, не може се сазнати о развоју неке науке, па тако и педагошке. Самим тим, за теоретичаре примарни и секундарни аспект дисциплинаризације дијалектички су повезани (Hofstetter & Schneuwly, 2002).

Несумњиво у току еволуције развоја одређеног дисциплинарног подручја, заступљена су различита мишљења везана за педагогију. С обзиром да је педагогија утемељена на теоријским сазнањима рецентних знања других наука, присутне дихотомије су из социјално-професионалног и научног поља (Vujisić-Živković, 2008). Везане су за потребу уважавања сазнања која се могу примијенити у некој врсти лабораторија, односно праксе² (Hofstetter & Schneuwly, 2002). Ови консензуси имали су за посљедицу трагања за јединственом епистемолошком матрицом у току развоја одређеног дисциплинарног подручја попут оног у педагошкој науци: критички се разматрају методолошки поступци педагошке науке и логичка заснованост примијењених поступака и добијених резултата (Deraere, 2002; Keiner & Schriewer, 2000), те сходно томе изражава се повезаност са епистемологијама других наука (Potkonjak i Šimleša, 1989). То је разлог што се у току еволуције развоја педагогија еманциповала од тзв. матичних дисциплина и добила аутономију одређеног дисциплинарног подручја. Развој педагошке науке акцептирао је са развојем других дисциплинарних подручја с обзиром да је педагогија интегрисала доприносе тих наука и допринијела раз-

² Нпр. појава педагошких праваца и покрета XX вијека, посебно прагматизма заснованог на филозофским идејама, које прихвата Џон Дјуи (John Dewey). Своју филозофију изградио је на темељима прагматистичких убјеђења, теорији еволуционизма. Дјуијева експериментална школа је друштвена институција која треба да уведе дијете у живот, да га практично оспособи (Cenić i Petrović, 2012b).

воју нових подручја сопственог истраживања (у оквиру општих, посебних или појединачних педагошких дисциплина).

Историја педагогије примјеном једног од ових критерија припада општим педагошким дисциплинама, има предмет проучавања који није у центру интересовања друге научне дисциплине, комплексно предметно-методолошко подручје, специфичну методологију историјско-педагошких истраживања. Ове конституенте, односно епистемолошке одреднице историје педагогије имале су круцијални значај за конституисање научне дисциплине историје педагогије (Плић, 2017). Поред тога, историја педагогије има међузависну позицију у систему педагошких научних дисциплина – интердисциплинарни и мултидисциплинарни приступ значајан приликом проучавања педагошких феномена који су предмет проучавања већег броја педагошких наука, повезан са другим непедогошким наукама значајним за историјско-педагошка истраживања. У контексту сагледавања научне и наставне позиције историје педагогије циљ рада је да се укаже на еволуцију развоја историје педагогије као научне дисциплине, затим академску институционализацију историје педагогије те актуелне проблеме у области историје педагогије.

Еволуција развоја историје педагогије као научне дисциплине

Примјена теоријских сазнања историје педагогије у савременом образовном контексту може се остварити уколико се уважи њена прошлост и функције које је имала, задаци које је себи поставила и како се носила са њима, те развојни интереси које посједује. Захваљујући томе, али и хеуристичкој функцији коју историја педагогије има током еволуције свога развоја многа теоријска сазнања успјешно су имплементирана у васпитно-образовном раду (Бим-Бад, 2002).

У самој еволуцији развоја историје педагогије као научне дисциплине историјска и педагошка сазнања XVI вијека била су дио практичне педагошке традиције и дјелимично примијењена за уважавање одређених ставова, мишљења, препорука. Могу се спознати у идејама Платона (Πλάτων), Аристотела (Αριστοτέλης), Мишела де Монтења (Michel de Montaigne) и др³. У XVII вијеку Јан Амос Коменски (Jan

³ Нпр. идеал калокагатије, васпитање најјача и најефикаснија друштвена дјелатност, значај васпитања у раном дјетињству, употреба матерњег језика у школи, код ученика треба подстицати интересовање за учење (Zaninović, 1988).

Amos Komenský) синтетизује идеје о образовању које су настале у претходном периоду. Успјешно сублимира примјену историјског и педагошког сазнања, врши теоријску анализу и синтезу педагошких идеја и образовне праксе, критички процјењује њихову валидност (Ulich, 1967). Историји педагогије у XVIII вијеку припада истовремено педагошко и историјско наслијеђе (Бим-Бад, 2002), а предмет интересовања обухвата историју школа и образовања, сегменте грађанске историје, посебно историју цркве, историју политике и културе (Rosenkranz, 1848). Историја педагогије тако је дио историје цивилизације, доприноси да се разуме прошлост која има своју вриједност (Schmidt, 1875).

Историја педагогије XIX вијека под доминантним утицајем је историјског наслијеђа, а заслуге за њено конституисање као посебне педагошке дисциплине има Фридрих Шварц (Friedrich Schwarz)⁴ (Бим-Бад, 2002). Осим Њемачке, историја педагогије развијала се у Француској, Енглеској, Америци, Русији. Током овог периода има кључну улогу у васпитању и образовању наставника и учитеља; она је национална, али примарно оријентисана на њемачке педагоге (филозофе); изучава историју педагошких идеја, а када се бави историјом школства у први план акцептира кризе и реформе образовања и школских система; истражује везе између педагошке прошлости и савремених педагошких проблема – објашњење актуелне педагошке праксе историја педагогије налази у педагошкој традицији и педагошком наслијеђу; има функцију да оправда државни школски систем представљајући га као најбољи у историји модерног друштва (Бим-Бад, 2002).

Овакав модел проучавања историје педагогије са развојем националних школских система доживљава препород (посебно када је ријеч о научној продуктивности) посљедњих деценија XIX вијека. Између осталог, у периоду од 1871. до 1873. године на њемачком језику објављено је четири уџбеника из историје педагогије⁵. У Француској је слич-

⁴ Фридрих Хајнрих Кристијан Шварц (Friedrich Heinrich Christian Schwarz, 1766-1837), протестантски теолог, филозоф и управник семинара за образовање наставника на Универзитету у Хајделбергу (Бим-Бад, 2002).

⁵ 1) *Историја васпитања и наставе за учитеље њемачких државних школа*, Фридриха Дитеса (1871); 2) *Кратка историја васпитања и наставе са посебним освртом на државне школе*, Лоренца Келнера (1872); 3) *Преглед историје васпитања и наставе за ученике педагошких семинара и припремање за државни испит*, Јозефа Керајна (1873) и 4) *Историја педагогије у примјерима и сликама*, Августа Шорна (1873).

на ситуација⁶. На нашим просторима уџбеници из историје педагогије настали су крајем XIX и почетком XX вијека⁷. Компаративна анализа њемачких и француских уџбеника коју су сачинили професори⁸ *Песталоцијанума*⁹ указује да имају извјесне сличности: наглашену васпитну функцију, преференцију националних аутора, доминацију педагошких класика, интерпретацију педагошке прошлости у контексту епохалног приступа (Tröhler, 2004, 2006; Oelkers, 2004).

Са развојем уџбенички писане историје педагогије настоје се теоријски уобличити њени задаци у циљу стварања методолошке основе историје педагогије. Разлог томе је што историја педагогије треба да допринесе научном објашњењу одређених педагошких феномена, њихових међусобних односа и законитости (Potkonjak i Šimleša, 1989). У прилог томе, Хегелов ученик Карл Розенкранц (Karl Rosenkranz) у својој књизи *Педагогија као систем* указује на међусобну повезаност историје педагогије и опште педагогије (теорије педагогије): круцијални садржај историје васпитања у свом *обрнутом облику* налази се у теоријама васпитања, а теорија васпитања претходи како педагошкој пракси тако и истраживању историје васпитања (Rosenkranz, 1848). У XIX вијеку значајно је и дјело *Историја педагогије* Карла Шмита (Karl Schmidt). Имајући у виду педагошки рад Шмита може се указати на

⁶ 1) Габријел Компејер је 1883. године објавио *Историју педагогије*; 2) Пјер Винсент је 1885. године објавио *Историју васпитања*; 3) 1886. године Кипријен Исаур објавио је уџбеник под насловом *Васпитање и његова историја*; а 4) 1891. године Пол Русел издаје *Историју васпитања засновану на педагошким, филозофским и моралним принципима*.

⁷ Деспотовић, П. (1902). *Историска педагогика*; Милићевић, М.Ђ. (1871). *Историја педагогије*.

⁸ Данијел Трелер (Daniel Tröhler) и Јирген Елкерс (Jürgen Oelkers).

⁹ *Песталоцијанум*, реномирана образовна институција у Швајцарској, која се бавила усавршавањем наставника, организацијом рада школе; први директори, а уједно и први професори историје педагогије били су Ото Хунзикер (Otto Hunziker) и Ханс Штетбахер (Hans Stettbacher) (Horlacher, 2009). На свјетској изложби најновијих индустријских достигнућа у Паризу 1867. године и Бечу 1873. године представљала су се први пут и достигнућа која су се тичала школе (организација школе, школског система, начина организовања практичног рада) и индустријских достигнућа тога времена (Gonon, 1999). По узору на те изложбе образовна институција *Песталоцијанум* организовала је сличну изложбу, тзв. *школску изложбу* на којој су представљена дотадашња достигнућа и иновације у организацији рада школе, школског система, образовања наставника (Horlacher, 2009).

његов допринос развоју историје педагогије, као научне дисциплине. Између осталог, заслужан је што се програм историјског истраживања односа педагошке теорије и праксе темељи на научној основи; у оквиру истраживања разматра утицај различитих форми социокултурног живота на васпитање. Такође, истиче да историја педагошке теорије и праксе треба да проучава њихову међусобну повезаност (Schmidt, 1875), док је програм развоја историјско-педагошког знања Шмита, актуелан и данас. Представља основу многих педагошких праваца и реформистичких покрета нове школе (Бим-Бад, 2002). Година изласка првог тома Шмитове *Историје педагогије*, праћена је расправом Толстоја на ову тему. Историја педагогије за Толстоја представља основу теорије педагогије, односно историју идеја у области васпитања и образовања, а њен задатак подразумијева истраживање услова у којима је настала педагошка пракса (Толстой, 1936). Посебан акценат Толстоја је на програму историјско-педагошких истраживања који се реализовао сто година касније (Бим-Бад, 2002).

Историји педагогије и њеном развоју као самосталне научне дисциплине крајем XIX и почетком XX вијека допринијели су радови Габријела Компејера (Gabriel Compaure) и Емила Диркема (Emile Durkheim). Под утицајем Сен-Симонове (Saint-Simon) доктрине историјског детерминизма, Француски историчари су истраживали међузависност утицаја друштвених прилика и педагошке теорије на еволуцију јавне наставе (Ivković, 1985). Посебан акценат Диркем је усмјерио на дефинисање функција историје педагогије. Указао је да само познавање система образовања као цјелине, у коме су сви структурни елементи међусобно повезани, може да да историја педагогије (Durkheim, 1977). Историји педагогије Диркем додјељује водећу улогу с обзиром да представља обимно истраживачко подручје у коме су резултати похрањени у структури садашњих активности васпитања и образовања (Durkheim, 1977). Емил Диркем и Габријел Компејер сагласни су да је једноставније користити теоријска сазнања историје педагогије, него реформисати образовне системе на основу метода покушаја и погрешака (Бим-Бад, 2002).

У периоду између два свјетска рата настављена је концентрација историјске и педагошке грађе, посебно 60-тих година XX вијека, која је имала периоде дисконтинуитета, али и континуитета научних сазнања (Compaure & Paune, 2015). Важност историје педагогије дошао је до

изражаја 70-тих и 80-тих година XX вијека када су доминантне методолошке, теоријске и прогностичке функције ове дисциплине. Образовне функције историје педагогије постале су дио образовања учитеља и наставника и зависиле су од реализованих истраживања, развоја методолошких, прогностичких и теоријских проблема.

Еволуцију развоја историје педагогије као научне дисциплине пратила је хеуристичка функција препозната у идејама, ставовима, мишљењима, футуролошким визијама које су имали знаменити мислиоци посебно у периоду од XVI до прве половине XX вијека. У току еволуције развоја историје педагогије као научне дисциплине, неопходно је указати на њено предметно-методолошко поље проучавања, методологију историјско-педагошких истраживања.

Предметно-методолошко поље историје педагогије

У свом историјском развоју историја педагогије имала је наглашену морално-васпитну оријентацију¹⁰ и представљала је фундаментални предмет образовања учитеља и наставника. Сходно томе добила је институционалну подршку разних течејева, семинара, института, колеџа за њихово образовање. Предметну оријентацију историје педагогије на путу развоја као научне и академске дисциплине карактерише неколико фаза. Прва фаза, фаза уобличавања историје педагогије као аутономне дисциплине, означава се као некритички период. Разлог томе је педагошка оријентација историје педагогије – као дисциплина више акцептира васпитну компоненту утицаја на будуће учитеље и наставнике, а запоставља научни карактер ове дисциплине (Vujsić-Živković, 2008; Ivković, 1985). Предметна оријентација историје педагогије у овој фази усмјерена је изучавању историје педагошких (филозофских) идеја и пе-

¹⁰ У средњем вијеку педагогија је значила слијепо потчињавање ауторитету наставника; крај средњег вијека и период хуманизма и ренесансе (Монтењ, Ротердамски, Вивес, да Фелтре...) наглашава важност учења историје за морално васпитање; за Коменског морално васпитање подразумијева мудрост, умјереност и праведност, поштовање старијих, понизност и друге врлине важне за формирање личности; такође, језуитски васпитни систем (XVI вијек) имао је за циљ да створи покорног и послушног члана који ће бити одан њеном ауторитету; у новом вијеку, за класике њемачке педагогије васпитање треба да ствара хармонију и вишеструка интересовања, а путеви постизања те хармоније у крајњем исходу имају морално васпитање (Cenić i Petrović, 2012a).

дагошких класика који су поред писаних дјела имали развијену педагошку праксу¹¹.

Друга фаза предметне оријентације историје педагогије карактерише период седамдесетих и осамдесетих година прошлог вијека. Специфичне карактеристике ове фазе везане су за раскидање везе између историје педагогије и образовања учитеља и наставника; затим интересовања која се преносе са педагошких класика и историјских епоха, на непосредне судионике васпитања и образовања – ученике, наставнике и родитеље; интересовање за проблемски приступ у проучавању школског система; актуализовање истраживања школских програма (Бим-Бад, 2002; Zaninović, 1988). Историја педагогије постаје синоним за историју социјализације – централно питање за историчаре педагогије је како се у конкретним историјским условима формирао одређени тип личности као резултат формалног и/или неформалног образовања¹². Историјски период који постаје синоним за историју социјализације заправо карактерише заокрет историје педагогије у предметно-методолошком пољу. До изражаја долазе методолошке, теоријске и прогностичке функције ове дисциплине. Интердисциплинарни приступ омогућава историји педагогије да изражава свој однос унутар педагошких научних дисциплина, посебно важан приликом истраживања и проучавања педагошких феномена који припадају не једној, већ су предмет проучавања већег броја педагошких научних дисциплина са циљем да реконструише прошлост на систематичан и досљедан начин. Предмет интересовања историје педагогије тако је усмјерен на свеобухватнију социолошку перспективу (Love, 2002). Овај историјски период карактерише и то што историчари педагогије образовање повезују са већим бројем социјалних питања везаних за класне структуре друштва¹³, проблеме државе и политичке контроле¹⁴ и сл. Наведене промјене у пре-

¹¹ Виторино да Фелтре – *Casa Giocosa*, *Дом радости*, Песталоци – *Neuhof*, *Нови дом*, *Stanz*, *Бурдгорф*, *Ивердон*, Дјуи – експериментална школа, Макаренко – комуна *Дјержински*, Монтесори – *Casa dei bambini*, *Дјечија кућа*, Сретен Ацић – пољска учioniца и др.

¹² Нпр. Атина и идеја о калокагатији; средњи вијек и идеја *ancilla theologiae*; ренесансна епоха и идеја *homo universale* (Compaugé & Payne, 2015).

¹³ Маркс и Енгелс, васпитање и образовање доступно је свима, бесплатно и траје током цијелога живота (Zaninović, 1988).

¹⁴ Фашистичка педагогија, васпитање усмјерено ка безграничној љубави према *аријевској раси* (Каћаров, 2003; Žlebnik, 1965).

метно-методолошкој оријентацији имале су утицај на програме курсева из историје педагогије на универзитетима, посебно седамдесетих година прошлог вијека усмјерених социјалној историји (Love, 2002).

Трећа фаза у развоју историје педагогије као научне и академске дисциплине и њена предметно-методолошка оријентација карактеристична је по томе што социјална историја образовања уступа мјесто културној историји образовања¹⁵. Такође, ову фазу карактерише глобализација знања која интензивира промјене у начину на који се перципира историјско знање, тако да национална историја педагогије уступа мјесто интернационалном и компаративно-историјском приступу изучавања садржаја историје педагогије (Vujisić-Živković, 2008).

Предметно-методолошким заокретом који се десио деведесетих година прошлог вијека, за многе педагоге историја педагогије се изгубила и постала је *окамењена* и *репетитивна* (Herbst, 1999), док је за друге превазишла све промјене и налази се у *здравом стању* (Love, 2002). Кључно питање, имајући у виду промјене које су се десиле у предметно-методолошком пољу у историји педагогије, јесте да ли је она данас доминантно педагошка или историјска дисциплина, заправо да ли историја педагогије треба да се конституише и практикује историјски или педагошки и морално-васпитни приступ (Casale, 2004), с обзиром на преовлађујућу морално-васпитну оријентацију.

Методологија историјско-педагошких истраживања

Предметно-методолошки заокрет који се десио деведесетих година прошлог вијека увидио је потребу да сваку науку у развоју, укључујући и историју педагогије, карактерише стална саморефлексија, у функцији континуиране, развојне генезе те науке. Између осталог односи се на проблеме ваљаности и ефикасности истраживања које се реализује у науци, афирмисању перспектива њеног развоја, утврђивања мјеста и улоге у систему педагошких и непедогошких наука. Истраживања у историји педагогије довела су у дилему многе педагоге с обзиром да је повлачење у прошлост понекад занемарило реалан поглед на садашњост; превазилажење дескриптивности, условљава анализу и

¹⁵ Наслијеђене културне вриједности преносе се на младе/нпр. идеја народности Ушинског, а затим се оспособљавају за стварање нових културних вриједности (Каšарор, 2003).

генерализацију; презентовање историјског и педагошког материјала захтијева интелектуално интензивнији, савременији, емоционално интересантнији приступ у изучавању историје педагогије (Поварова, 2023).

Такође, анализа развоја методологије историјско-педагошких истраживања указује на утицај два доминантна фактора. Први фактор је фактор друштвеног одређивања. Повезује се са функционалном оправданости историје педагогије као друштвене науке са становишта потреба друштва и државе. Њен положај у великој мјери одређен је различитим задацима које друштво поставља. Други фактор – фактор научног и дисциплинарног развоја, произашао из квалитативних промјена у теоријској основи педагогије и историје педагогије – резултат је интензивног унутрашњег научног рада, истраживања, напретка научних, историјских и педагошких сазнања у еволуцији развоја историје педагогије као самосталне научне дисциплине (Бобрышов, 2006).

Сходно казаном примарна методолошка средства историјско-педагошког истраживања обухватају принципе и методе проучавања, као и истраживачке поступке. Поред метода, ту су и фундаментални принципи на којима се темеље одговарајући методолошки приступи историјско-педагошких истраживања (принцип систематичности, принцип јединства логичког и историјског); принципи који омогућавају да се репродукују и усклађују историјско-временске, научне, семантичке, аксиолошке и друге компарације у историјско-педагошким истраживањима (Бобрышов, 2006; Касаров, 2003). Уважавајући потребе историјске и педагошке науке, значајно мјесто у методологији историјско-педагошких истраживања има онтолошка и феноменолошка анализа¹⁶ (Бобрышов, 2006).

Имајући у виду наведено, може се закључити да методологија историјско- педагошких истраживања има своје функције усмјерене на проучавање развоја историјско-педагошког знања. Међу базичним функцијама су акумулирање и организовање научно-педагошких знања; подстицање истраживања у циљу утврђивања актуелних праваца развоја структуре, веза и садржаја научне дисциплине историје пе-

¹⁶ Онтолошка анализа подразумијева објашњавање појмова који се користе за описивање и анализу историјског и педагошког знања, а феноменолошка анализа, историјско и педагошко знање представља се као производ индивидуалне и друштвене свијести и искуства (Вујаклија, 2006; Potkonjak и сар., 1989).

дагогије; аксиолошка и предиктивна функција историјско-педагошких знања (Бобрышов, 2006).

Може се уочити да је историја педагогије током своје еволуције дефинисала своје предметно-методолошко поље истраживања захваљујући коме има свој предмет проучавања, заједно са садржајем и задацима, методама, средствима историјско-педагошког истраживања, те примарним, секундарним и терцијарним изворима проучавања. Уважавајући методолошку основу, научне методе, студије, подстицање Шмитовог педагошког научног мишљења поткријепљеног каузалном и дескриптивном методом педагошких истраживања, историја педагогије има статус самосталне научне дисциплине.

Академска институционализација педагогије

Научни период историје педагогије представља развој педагогије као самосталне науке за чије је конституисање заслужан Јохан Фридрих Хербарт (Johann Friedrich Herbart) и Имануел Кант (Immanuel Kant). У својој просвјетитељској мисли о васпитању Кант указује на потребу настанка педагошке науке (Сенић и Petrović, 2012b). Јохан Хербарт¹⁷ залаже се за научну и стручну афирмацију педагогије (Каšарог, 2003; Zaninović, 1988). Ипак, дио прогресивних педагога тога времена, попут Дистервега под утицајем песталоцијанства остају ван жеље да педагогија добије ауторитет универзитетске дисциплине (Бим-Бад, 2002; Vujisić-Živković, 2017). Други, који су футуролошки размишљали указали су да ће педагогија своју афирмацију добити уколико се уједине Песталоцијева хуманистичка и Хербартова морална школа (Михајловић, 2021). Разумијевање академске институционализације педагогије указује да је настала захваљујући својој предметно-методолошкој оријентацији, али и потребама које су долазиле из сфере друштвеног живота, посебно оног дијела везаног за оспособљавање професионалаца за рад са дјецом¹⁸.

¹⁷ Јохан Фридрих Хербарт од 1802. године у својству приватног доцента на Универзитету у Гетингену почео да предаје педагогију; у периоду од 1809. до 1833. године у Кенигсбергу организује педагошки семинар за спремање наставника за практичан рад и школу за практичан рад (Compaugé & Payne, 2015).

¹⁸ Адолф Дистервег (Adolph Diesterweg), жеља за образовањем учитеља и васпитача; Фридрих Фребел (Friedrich Fröbel), оспособљавање васпитача за рад са фребеловим

На нашим просторима, у Србији (XIX вијек) јавила се потреба ширења педагошке науке повратком првих српских педагога из Њемачке. Др Војислав Бакић¹⁹ свој педагошки рад усмјерава на фундаментална питања педагогије као академске дисциплине. Сходно томе Бакић педагошки рад фокусира у два правца: научни и организациони. Научни рад Бакића оријентисан је на имплементирање идеја његовог професора Карла Стоја (Karl Stoy). У прилог томе је и Бакићева *Наука о васпитању* из 1878. године усмјерена отклањању ненаучног аргументовања у педагогији (Илић и Михајловић, 2016). Са друге стране, организациони рад Бакића усмјерен је на организацију просвјетне струке у Србији и њеном јавном представљању²⁰. Никола Поткоњак (2012) указује да предбакићевска педагогија има дух песталоцијанства,

даровима; Константин Димитријевич Ушински (Ушинский Константин Дмитриевич), жеља за свестраним образовањем учитеља и васпитача; Роберт Овен (Robert Owen), повезивање теоријских и практичних знања, *Институт за формирање карактера*; Јохан Хајнрих Песталоци (Johann Heinrich Pestalozzi), васпитно-образовне установе за дјецу; Јохан Фелбигер (Johann Felbiger), реформа школства, Упутство за учитеље; Ђорђе Натошевић, Упутство за учитеље, визитаторски рад (Илић и Михајловић, 2016; Михајловић, 2021).

¹⁹ Од 1853. године педагогија је предавана у Лицеју као факултативни предмет за студенте који намјеравају да се баве учитељским позивом. Када је Лицеј прерастао у Велику школу 1863. године, педагогија није била на листи предмета ове институције, да би потом 1873. године измјенама и допунама Закона о Великој школи уведена као обавезан предмет за све студенте Филозофског факултета. (http://147.91.75.9/manage/shares/Quality_of_education/125_godina_Katedre_za_pedagogiju.pdf)

²⁰ Војислав Бакић, именован је за првог професора на Катедри гимназијске педагогије с методологијом Филозофског факултета Велике школе у периоду од 1892-1905. године. Сматра се оснивачем Катедре за педагогију на Великој школи у Београду (1892), а у два мандата био је ректор Велике школе (Трнавац, 2012). Војислав Бакић зачетник је оснивања листа *Учитељ*, као и организовања основношколских наставника у утицајно *Учитељско удружење* (1882. године); имао је кључну улогу у оснивању *Професорског друштва* (1889. године), које окупља наставнике средњих школа; иницијатор увођења сталне педагошке катедре на Великој школи; реформатор је учитељске школе, Више женске школе која је образовала и учитељице (Рајчевић и Минић, 2022). Жеља Бакића да народна просвјета стекне озбиљну научну подршку доносила му је неразумијевање његових сарадника (Bakić, 1907). По узору на Универзитет у Јени, Бакић је организовао Академски педагошки семинар заједно са вјежбаоницама, гдје су студенти хоспитовали, а након тога дискутовали о реализованим часовима (Protner, 2001).

али нема научну утемељеност. Ипак, Бакићева²¹ потреба за педагошко-методичким образовањем гимназијских наставника условила је конституисање Катедре за педагогију на Филозофском факултету. Такође, одговарала је и потребама развоја опште педагогије у научном смислу (Vujišić-Živković, 2017; Илић Рајковић, 2017; Рајчевић и Минић, 2022), гдје доминантан утицај на развој педагошке науке има др Вићентије Ракић, др Милан Шевић²², др Димитрије Кириловић који организују курсеве из историје васпитања и историје педагогије (Илић Рајковић, 2017). Имајући у виду наведено може се уочити, да након почетних нејасноћа везаних за академски статус педагогије трансформисањем Велике школе у Универзитет, у Београду 1905. године настава на групи за педагогију реализује се на високом академском нивоу. Студенти између осталог слушају течајеве из историје педагогије, а први професор на Катедри за педагогију Филозофског факултета који предаје историју педагогије (1951-1988) је др Владета Тешић (Илић Рајковић, 2017).

Из неведеног, може се закључити да је конституисање педагошке науке до њеног научно-статусног одређења и академске институционализације било комплексно. Изазови присутни за педагошку дисциплину захтијевали су настајање већег броја централних педагошких дисциплина, фундаменталних научних дисциплина (међу њима и историја педагогије) као и конституисање нових педагошких дисциплина које су доживјеле своју потпуну сатисфакцију као обавезни или изборни предмети на Катедри за педагогију Филозофског факултета у Београду (Илић Рајковић, 2017).

У Републици Српској када је ријеч о академском статусу и називу наставног предмета Историја педагогије идентичан је као и на

²¹ Захваљујући Бакићу 1900. године долази до значајног проширења академског поља педагогије увођењем 11. филозофско-педагошке групе на Филозофском факултету (Vujišić-Živković, 2017). Тако се као посебне струке образују и филозофи и педагози: филозофија и педагогија су се слушали као главни предмети, водећи се искуствима европских универзитета, посебно у Њемачкој (Лајпциг и Јена) (Бакић, 1902, стр. 22-23). Група за педагогију након Првог свјетског рата почиње са радом под називом Семинар за педагогику (за образовање педагога) у школској 1924-1925. години (Илић Рајковић, 2017).

²² У раздобљу од 1933. до 1941. године на Филозофском факултету у Београду педагогију су у различитим интервалима предавали др Артур Либерт (Arthur Liebert), затим др Милан Шевић.

другим универзитетима у окружењу²³. Обавезан је наставни предмет, а сама историја академског статуса предмета Историје педагогије датира од 1994. године када је основан Филозофски факултет и Одсјек за педагогију. Такође, развојне промјене и болоњски реформски процес у области високог образовања рефлектовали су се и на обликовање студијских програма, па тако и педагогије (Protner, 2020). Први програм студија по болоњском моделу усвојен је 2007. године²⁴. Општа историја педагогије (као наставни предмет) на Одсјеку за педагогију предаје се у првом семестру, а национална историја педагогије у другом семестру. Од академске 2022/2023. године иновiran је Наставни план првог циклуса студијског програма Педагогија на Филозофском факултету у Бањој Луци²⁵. Први професор на Катедри за педагогију Филозофског факултета који је предавао Општу историју педагогије 1994. године је проф. др Светозар Милијевић, затим проф. др Симо Нешковић, проф. др Милан Матијевић, проф. др Татјана Михајловић. У овом периоду настанка Филозофског факултета професори су објавили велики број научних публикација и монографија²⁶.

²³ На првом циклусу студија: Филозофски факултет у Бањој Луци (Студијски програм Педагогије, *Историја педагогије I и II*). Нпр. Универзитет у Сарајеву, Филозофски факултет, Студијски програм Педагогија (3 семестар *Повијест педагогије*; Филозофски факултет у Никшићу, Студијски програм Педагогије (1 семестар/ *Историја педагогије*); Филозофски факултет у Београду, Студијски програм Педагогије (*Историја педагошких идеја*); Филозофски факултет Источно Сарајево (Студијски програм Педагогије (*Општа историја педагогије I и II*)).

²⁴ 2007. године усвојен је први програм студија по болоњском моделу 3+2, а од академске 2010/2011. године студијски програм Педагогије је поново лиценциран по моделу 4+1. Болоњски модел је значајно измијенио начин студирања, али и студијске програме појединих предмета. Уведени су једносеместрални предмети као трансформација двосеместралних и четворосеместралних предмета из ранијих периода

²⁵ Наставни предмет *Општа историја педагогија* предаје се под називом *Историја педагогије I и Историја педагогије II*, заједно са њеном уже научном дисциплином *Националном историјом педагогије*. У другој години студенти могу да бирају изборни наставни предмет *Историја васпитања и образовања жена*. Поред Историје педагогије и Националне историје педагогије, на студијским програмима Учитељског студија и студијског програма Предшколско васпитање изучавају се наставни предмети: *Историја васпитања и школства* и *Историја предшколског васпитања*.

²⁶ Ипак, наставни предмет *Општа историја педагогије* није достигла жељени ниво када су у питању историјско-педагошка истраживања. У прилог томе је и мали број мастер радова и докторских дисертација који треба да доприносу развоју ове

Историја педагогије – наставни предмет

Проучавање историје педагогије као наставног предмета на универзитету доприноси упознавању позитивне педагошке теорије и праксе у прошлости у циљу унапређења савремене педагошке теорије и праксе (Smith & Anderson, 2018). Изучавање историје педагогије као наставног предмета подразумева различите поступке поучавања и учења, који се темеље на педагошко-историјским истраживањима и пракси (Freire, 1970; Cuban, 1993). Садржај наставног предмета историја педагогије обухвата теоријска сазнања везана за старе источне цивилизације Индије, Египта, Месопотамије, све до педагошких праваца и покрета почетком XX вијека. Између осталог, у Индији педагошко васпитање подразумејавало је интелектуални развој, физичко савршенство, љубав према природи, присебност и умјереност, а за учествовање у општој срећи неопходно је морално васпитање (Biesta, 2016; Bransford, Brown, & Cocking, 2000); у Месопотамији педагошки приступ усмјерен је на обуку писара и осигурање континуитета знања. Са друге стране, Грчка је усвојила свеобухватнији модел педагогије, са филозофима који су имали значајну улогу у каснијем обликовању образовних система, али и праксе²⁷. Древне цивилизације препознале

научне дисциплине. Узроци су многобројни, а међу њима је сама израда мастер и докторских теза везана за примарне, секундарне и терцијарне изворе који нису лако доступни; све до обимности и неселективности историјско-педагошке грађе.

Од 1994. до 2024. године на Филозофском факултету одбрањене су три мастер тезе (*Педагошко-историјске вриједности стваралаштва Вука Стефановића Караџића, Педагошке идеје и просветитељски рад Доситеја Обрадовића, Педагошке идеје покрета нове школе у часопису Учитељ (1920–1941)*) и 3 докторске дисертације (*Школство у Босни и Херцеговини од 1918. до 1929. године; Дидактичке промјене наставних планова и програма за основне школе у Србији 1828. до 1929. године и Педагошко-историјске вриједности Школског вијесника у развоју просвјете у Босни и Херцеговини* (Бранковић, Душанић, Јоргић и Латиновић, 2014)).

²⁷ Сократ као отац индукционе методе, наглашава партиципацију ученика у критичком мишљењу и саморефлексију са својом чувеном максимом *Неистражен живот није вриједан живљења* (Smith & Anderson, 2018); Платон и његова свеобухватна периодизација живота човјека од рођења до животне фазе мудрости; разлике у индивидуалним способностима људи; идеја васпитања младих и одраслих; идеја о цјеложивотном учењу; институционална заснованост васпитања; Аристотел и ослањање на праксу васпитања; педагошки систем који заједно са Платоном досеже сам врх теоријске мисли (Cenić i Petrović, 2012a).

су важност педагогије у преношењу знања, образовању и васпитању будућих генерација.

У средњем вијеку, развој универзитета и схоластике условио је значајне промјене у сфери образовања. Схоластика је постала доминантан интелектуални покрет тога времена, а сам историјски период специфичан по развоју структурисаног курикулума. Појава Русоовог конструктивизма фокус интересовања помјера на стварање интерактивног и привлачног окружења за учење. У XVII вијеку Коменски указује на развој метода поучавања и учења, значај курикулума (Smith & Anderson, 2018). XX вијек заједно са Џоном Дјуијем (John Dewey) указује на основну наставну методу – методу учења радом, уз адекватне активности приликом рјешавања задатака. У том раду ученици пролазе етапе (процес дјелатности, настајање проблема, прикупљање података, постављање хипотезе и провјеравање хипотезе) (Dewey, 1935), које су данас етапе критичког мишљења (Михајловић, 2018). Ова и многа друга теоријска сазнања налазе се у оквиру предметно-методолошког подручја проучавања историје педагогије и силабуса овог наставног предмета. Проучавање историје педагогије као наставног предмета погодује систематичном прегледу теоријских сазнања у развоју педагошких теорија и образовне праксе различитих историјских епоха.

Проучавање историје педагогије указује на њено мјесто у савременом дискурсу, али и на изазове са којима се суочава у току еволуције свога развоја (Џенић и сар., 2003). Епистемолози су сагласни да историја педагогије има незамјењиву улогу у формирању педагошке културе, с обзиром да се константно преиспитује њена хеуристичка функција не само у формирању професионалног, већ и научно-теоријског педагошког знања. Разлог томе је што историја педагогије није само нужан елемент у развоју педагошке културе, већ и основа за развој научних теорија у педагогији (Radulaški, 2008). Мјерни оквир за разматрање теоријских и методолошких дилема у историји педагогије у односу на топус дисциплине изложио је Депене (Дераере, 2002). Сматра да изазови са којима се суочавала историја педагогије у еволуцији свога развоја указују да је на једној страни присутна њена педагогизација, а на другој потреба за научно-валидним истраживањима у историји васпитања и образовања (Дераере, 2002). Такође, у историјско-педагошким истраживањима расвјетљавање комплексног односа педагошких теорија и образовне праксе за историчаре педагогије изазива дилеме. Полазна

тачка у размишљању је демитологизација педагошке прошлости, која је обиљежила XVIII и XIX вијек²⁸.

Период XX вијека је вријеме *ренесансе* ове дисциплине, с обзиром на *подјелу* историје педагогије на низ истраживачких области које су адекватне за мултидисциплинарно или интердисциплинарно историјско-педагошко истраживање. Овај период имао је и одређених полемика везаних за то да ли историја педагогије треба да се сагледа са традиционалног аспекта историје дисциплине или са аспекта садашњости и њеног доприноса развоју педагошке науке (Vujisić-Živković, 2008)?

Актуелни проблеми у предметном подручју историје педагогије

Почетак XX вијека карактерише потреба за идентификовањем актуелних проблема у предметном подручју историје педагогије. Између осталог, историја педагогије на студијским програмима егзистира као наставни предмет, у оквиру кога су историјско-сазнајна дјела претежно шематизована са обиљем историјских чињеница које се тешко памте, а брзо забораве. Такође, историја педагогије често се доживљава као посебан дио културне историје, са циљем да укаже на културну зрелост нације²⁹. Са друге стране, готово је занемарена усмјереност пажње на историју педагогије као научне дисциплине (Курášek, 1965). Сходно томе у периоду који је пред нама очекује се превазилажење шематизма који је присутан у изучавању садржаја историје педагогије; затим интензивирање историјско-педагошких истраживања која доприносе публикавању научних радова с обзиром да још увијек историчари педагогије немају подршку, нити адекватан статус у академском свијету када је ријеч о педагошко-историјским истраживањима.

Осим наведених проблема у подручју историје педагогије присутни су и методолошки проблеми. Неки од њих су, нпр. како испи-

²⁸ Нпр. душа дјетета по природи је чиста табла – *tabula rasa*; дијете је човјек у малом; дојењем дјеца путем млијека преносе наслијеђене особине и сл., коју историја педагогије треба да отклони и/или објасни у савременом дискурсу (Михајловић, 2021).

²⁹ Културна педагогија и њени представници Вилхем Дилтај (Wilhelm Dilthey), Теодор Лит (Theodore Leet), Едвард Шпрангер (Edward Spranger) указују да се усвајањем културних вриједности са свих културних подручја, од религије, и филозофије до умјетности и науке, може обезбиједити културни развој и прогрес човјечанства (Каšарор, 2003; Cenić i Petrović, 2012b).

тати образовно-васпитну прошлост, а да исходи истраживања допринесу одговорима на теоријска и практична питања васпитању и образовања? Овај проблем повезан је са специфичношћу предмета историје педагогије – васпитно-образовном прошлошћу која више не постоји (Kudláčová, 2016); може се рефлектовати само из примарних, секундарних или терцијарних извора, а истражени феномени не могу се понављати за разлику од природних наука (Mouly, 1978). Такође, проблем тзв. двоструког субјективизма: са једне стране субјективизам медијатора објективне васпитно-образовне прошлости, а са друге стране субјективизам истраживача који је историјски детерминисан (Skladaný, 1998).

Имајући у виду казано поставља се питање – да ли је фокус идентификовања проблема у подручју историје педагогије и историјско-педагошких истраживања на познавању педагошких схватања која одражавају одређен историјски период или је у трагању за историјским доказима о васпитању и образовању која одговарају савременом схватању? И/или пак нашим схватањима о васпитању и образовању која не морају бити репрезентативна за одређени историјски период (Skladaný, 1998)? Вријеме у коме живи историчар педагогије, неминовно се рефлектује у његовом раду, али не би смјело да се рефлектује у тој мјери да погрешно интерпретира прошлост коју лично пројектује.

Закључак

Теоријска сазнања указују да је прва половина XX вијека карактеристична по конфронтацији два филозофска стајалишта у историји педагогије везана за њену научну и наставну позицију: емпиријско-позитивистичко схватање са доминацијом чињеничког знања и идеалистичко-теолошко схватање које наглашава континуитет историје педагогије (Kudláčová, 2016). Такође, значај изучавања историје педагогије, те могућност повезивања са другим научним дисциплинама, представља одређени ризик, али истовремено отвара простор за њен развој, што теоретичари представљају као тренутак знатижеље ове научне дисциплине (Goodman & Grosvenor, 2011). Историја педагогије има незамјењиву улогу у формирању педагошке културе, с обзиром да се константно преиспитује њена хеуристичка функција у формирању професионалног и научно-теоријског педагошког знања.

Добијени резултати теоријског проучавања указали су да су епистемолошке одреднице историје педагогије имале круцијални значај за конституисање научне дисциплине историје педагогије; да историја педагогије има међузависну позицију у систему педагошких научних дисциплина – интердисциплинарни и мултидисциплинарни приступ значајан приликом проучавања педагошких феномена. Такође, есенцијални проблеми историјско-педагошких истраживања фокусирани су на откривање историјске нити која повезује прошлу и садашњу педагошку мисао и тражење конкретног објашњења о настајању разлика у мишљењима, организацији и ефектима тих значајних друштвених и педагошких појава. Присутни проблеми у области историје педагогије и историјско-педагошким истраживањима узрок су и потешкоћа у нарушавању историјског континуитета образовања.

Посматрано у контексту теоријског оквира научне и наставне позиције историје педагогије, затим присутних проблема који су везани за историјско-педагошка истраживања неопходно је интензивирање сарадње са научницима из других научних дисциплина и примјена нових знања чиме се поред интердисциплинарног и мултидисциплинарног приступа, подстиче трансдисциплинарни приступ историји педагогије. Сарадња са научницима из других научних дисциплина и примјена нових знања може представљати одређену неизвјесност, али у свом коначном исходу допринијети развоју нових приступа истраживању историје педагогије.

Футуролошка визија развоја историје педагогије зависи од тенденција и оријентација везаних за домете замјене историјско-педагошке дескрипције за научну анализу одређеног предметно-методолошког поља дјеловања. Мотивација за то је селекција вриједног, позитивног педагошког наслијеђа као и теоријских и емпиријских историјско-педагошких истраживања значајних за развој ове научне дисциплине. У прилог томе је и темељан рад са историјским изворима као услов без кога се не може реконструисати прошлост која има важну улогу у конституисању савремене педагошке теорије.

Литература

- Bakić, V. (1902). Produženo obrazovanje naših učitelja. *Prosveta*, (3)7, 97–99.
- Bakić, V. (1907). Akademijско obrazovanje učitelja. *Učitelj*, (22)7, 5–9.
- Biesta, G. J. (2016). Devolver la enseñanza a la educación. Una respuesta a la desaparición del maestro. *Pedagogía y saberes*, (44), 119–129.
- Бим-Бад, Б. М. (2002). *Очерки по истории педагогики*. УРАО.
http://www.bimbad.ru/docs/Studies_in_history_of_education/studies_in_history_of_education.pdf
- Бранковић, Д., Душанић, С., Јоргић, Д. и Латиновић, Г. (2014). *Двадесет година Филозофског факултета у Бањој Луци (1994–2014)*. Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци.
- Bransford, J. D., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (2000). *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*. National Academy Press. <https://nap.nationalacademies.org/read/10067/chapter/7#59>
- Бобрышов, С. В. (2006). *Методология историко-педагогического исследования развития педагогического знания* (Doctoral dissertation, Российский государственный педагогический университет им. АИ Герцена).
<https://www.dissercat.com/content/metodologiya-istoriko-pedagogicheskogo-issledovaniya-razvitiya-pedagogicheskogo-znaniya>
- Bourdieu, P. (1995). La cause de la science. *Actes de la recherche en sciences sociales*, 106(1), 3–10. https://www.persee.fr/doc/arss_0335-5322_1995_num_106_1_3131
- Cuban, L. (1993). *How Teachers Taught. Constancy and Change in American Classrooms, 1890–1990*. Teachers College Press.
- Casale, R. (2004). The educational theorists, the teachers, and their history of education. *Studies in Philosophy and Education*, 23(5), 393–408.
https://doc.rero.ch/record/320611/files/11217_2004_Article_4451.pdf
- Ценић, С., Дедић, Ђ., Петров, Н. (2003). *Увод у педагогију*. Универзитет у Нишу, Учитељски факултет у Врању.
- Cenić, S., Petrović, J. (2012a). *Vaspitanje kroz istorijske epohe*. Knjiga prva. Antička i feudalna epoha. Univerzitet u Nišu, Učiteljski fakultet u Vranju.
- Cenić, S., Petrović, J. (2012b). *Vaspitanje kroz istorijske epohe*. Epoha modernog doba. Univerzitet u Nišu, Učiteljski fakultet u Vranju.

- Compayré, G., & Payne, W. H. (2015). *The history of pedagogy*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315650449/history-pedagogy-gabriel-compayr%C3%A9-payne>
- Cuban, L. (1993). *How Teachers Taught. Constancy and Change in American Classrooms, 1890-1990*. Teachers College Press.
- Dewey, J. (1935). *Škola i društvo*. Štamparija Nikola Debrač Nova Gradiška.
- Depaepe, M. (2002). A comparative history of educational sciences: The comparability of the incomparable?. *European Educational Research Journal*, 1(1), 118-122. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/eerj.2002.1.1.2>
- Durkheim E. (1977). The evolution of educational thought: Lectures on the formation a development of secondary education in France / Tr. by Peter Collins. L.
- Ulich R. The education of nations: A comparison in historical perspective. Cambrige, 1961.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. Seabury Press.
- Goodman, J., & Grosvenor, I. (2011). The History fo education: a curious case? In Furlong, J., & Lawn, M. (Eds.), *Disciplines of Education: their Role in the Future of Education Research* (pp. 67-84). Routledge.
- Gonon, Ph. (1999). Weltausstellung im 19. Jahrhundert als Ansporn für Schulreformen. In: Criblez, L./Jenzer, C./Hofstetter, R./Magnin, Ch. (Hg.): *Eine Schule für die Demokratie. Zur Entwicklung der Volksschule in der Schweiz im 19. Jahrhundert*, 377–401. <https://www.pedocs.de/zeitschriften.php?zst=6989-2011-4>
- Hamada, M. (1995). Úvaha o dejinách slovenského školstva a pedagogiky. In Michalička, V.; & Plešková, E. (Eds.), *Dejiny školstva v slovenskej pedagogickej časopiseckej tvorbe. Aktuálne otázky školského múzejníctva* 5 (pp. 5-11). ÚIPS
- Herbst, J. (1999). The history of education: state of the art at the turn of the century in Europe and North America. *Paedagogica Historica*, 35(3), 737-747. <https://doi.org/10.1080/0030923990350308>
- Hoyle, E. (1982). The professionalization of teachers: A paradox. *British Journal of Educational Study*, 30(2), 161-171. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00071005.1982.9973622>
- Horlacher, R. (2009). *Von der Geschichte der Pädagogik zur Historischen Bildungsforschung–Das Pestalozzianum zwischen Universität und Lehrerseminar*. na.

- Hofstetter, R., & Schneuwly, B. (2002). Institutionalisation of educational sciences and the dynamics of their development. *European Educational Research Journal*, 1(1), 3-26.
- Ivković, M. (1985). *Vaspitanje i društvo: Dirkemova sociološka teorija vaspitanja*. Gradina.
- Илић, М., Михајловић, Т. (2016). *Историја националне педагогије*. Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци.
- Илић, М. (2017). *Školska pedagogija*. Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
- Илић Рајковић, А. (2017). *125 година Катедре за педагогију. Институт за педагогију и андрагогију*. Институт за педагогију и андрагогију Филозофски факултет Универзитета у Београду.
- Каћарор, S. (2003). *Sadržaji iz opšte istorije pedagogije*. Grafos Internacional.
- Kudláčová, B. (2016). History of Education and Historical-Educational Research in Slovakia through the Lens of European Context. *Espacio, Tiempo y Educación*, 3(1), 111-124. doi: <http://dx.doi.org/10.14516/ete.2016.003.001.7>
- Kyrášek, J. (1965). *Dejiny pedagogiky*. In Kujal, B. (ed.). *Pedagogický slovník*. 2. Díl (pp. 55-58). SPN.
- Keiner, E., & Schriewer, J. (2000). Erneuerung aus dem Geist der eigenen Tradition? Über Kontinuität und Wandel nationaler Denkstile in der Erziehungswissenschaft. *Schweizerische Zeitschrift für Bildungswissenschaften*, 22(1), 27-50. https://www.pedocs.de/volltexte/2011/3644/pdf/SZBW_2000_H1_S27_Keiner_D_A.pdf
- Lowe, R. (2002). Do we still need history of education: is it central or peripheral?. *History of Education*, 31(6), 491-504. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00467600210167055>
- Михајловић, Т. (2016). Прагматистичка педагогија Џона Дјуија у теорији и пракси. У *Бањалучки новембарски сусрети 2016*, 173-190. Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци.
- Михајловић, Т. (2018). Педагошки инструментализам Џона Дјуија. У *Наука и стварност*, ТОМ 2, 133-153. Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву.
- Михајловић, Т. (2021). *Историја идеја о предшколском васпитању и образовању*. Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци.
- Mouly, G. J. (1978). *Educational Research: The art and Science of*

- Investigation*. Allyn & Bacon.
- Oelkers, J. (2004). Nohl, Durkheim, and Mead: Three different types of "history of education". *Studies in Philosophy and Education*, 23, 347–366. <https://doi.org/10.1007/s11217-004-4449-9>
- Potkonjak, N., Šimleša, P. (1989). *Pedagoška enciklopedija 1*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Поткоњак, Н. (2012). *Педагогија у Срба*. Едука.
- Protner, E. (2001). *Herbartistična pedagogika na Slovenskem (1869–1914)*. Slavistično društvo.
- Protner, E. (2020). *Razvoj i aktualne tendencije pedagogije i školstva na području nekadašnje Jugoslavije*. University of Maribor.
- Поварова, А. А. (2023). ВОСПИТАТЕЛЬНАЯ СРЕДА КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА. *ПРОГРЕССИВНЫЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ–ОСНОВА*, 75. <https://ami.im/sbornik/MNPK-497.pdf#page=75>
- Rajský, A. (2014). Problém kontinuity a diskontinuity dejín a dejepisu. Filozofické impulzy. In Kudláčová, B. (Ed.), *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku v medzivojnovom období (12-23)*. Universitas Tyrnaviensis.
- Radulaški, Lj. (2008). *Sabrane pedagoške studije*. Pravoslavni bogoslovski fakultet u Beogradu.
- Рајчевић, П., Минић, В. (2022). Утицај др Војислава Бакића на развој научне педагогије у Србији у 19. и 20. веку. *Баштина*, 3, 423-434. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/ipdf/0353-9008/2022/0353-90082256423R.pdf>
- Rosenkranz, K. (1848). *Das System der Pädagogik. Ein Grundriß*, Königsberg: Akademie Verlag.
- Skladany, M. (1998). Metódy edukačnej historiografie. In Švec akol., *Metodológia vied O výchove (244-251)*. IRIS.
- Smith, A., & Anderson, M. (2018). *Social Media: Demographics and Statistics*. Pew Research Center.
- Schmidt, K. (1875). *Geschichte der Pädagogik: dargestellt in weltgeschichtlicher Entwicklung und im organischen Zusammenhange mit dem Culturleben der Völker. – Die Geschichte der Pädagogik von Luther bis Pestalozzi (Vol. 3)*. Schettler. <https://books.google.ba/books?hl=hr&lr=&id=bCFaAAAcAAJ&oi=fnd&pg=PA7&dq=Schmidt,+1875&ots=aSf>

- UVxDDpW&sig=R0KDSmqLGwM9KddlfHQ3I2VO7dE&redir_esc=y#v=onepage&q=Schmidt%2C%201875&f=false
- Stichweh, R. (1987). Profession und Disziplinen. Formen der Differenzierung, zweier Systeme beruflichen Handelns in Modernen Gesellschaften. In: K. Harney, D. Jütting, & B. Koring (Eds.), *Professionalisierung der Erwachsenenbildung*, Lang, pp. 210-267;
https://www.pedocs.de/volltexte/2011/3781/pdf/SZBW_2002_H1_S14_Hofstetter_D_A.pdf
- Tröhler, D. (2004). The establishment of the standard history of philosophy of education and suppressed traditions of education, *Studies in Philosophy and Education*, 23, 367-391. https://www.researchgate.net/publication/317044393_The_Establishment_of_the_Standard_History_of_Philosophy_of_Education_and_forgotten_Traditions_of_Education
- Tröhler, D. (2006). The formation and function of histories of education in continental teacher education curricula, *Journal of American Association for the Advancement of Curriculum Studies*, 2, 231-247.
<https://doi.org/10.14288/jaaacs.v2i0.187646>
- Толстой, Л. Н. (1936). Полн. собр. соч. *Педагогические статьи*, 1860—1863. <https://tolstoy.ru/creativity/90-volume-collection-of-the-works/680/>
- Трнавац, Н. (2012). *Лексикон историје педагогије српског народа*. Завод за уџбенике Београд.
- Ulich, R. (1967). *The education of nations: A comparison in historical perspective*. Harvard University Press.
file:///C:/Users/Administrator/Downloads/10.4159_harvard.9780674864368.fm.pdf
- Вујаклија, М. (2006). *Лексикон страних речи и израза*. Просвета.
- Vujisić-Živković, N. (2008). Proces disciplinarizacije u polju pedagoškog istraživanja i obrazovanja. *Pedagogija LXIII*, 4, 5405-54.
- Vujisić-Živković, N. (2017). Pedagogija kao univerzitetska disciplina u Srbiji povodom 125 godina stalne Katedre za pedagogiju na Filozofskom fakultetu u Beogradu (1892-2017). *Nastava i vaspitanje*, 66(3), 395-410.
- Zaninović, M. (1988). *Opća povijest pedagogije*. Školska knjiga.
- Žlebnik, L. (1965). *Opšta istorija školstva i pedagoških ideja*. Naučna knjiga.

SCIENTIFIC AND TEACHING POSITION OF THE HISTORY OF PEDAGOGY

Tatjana Mihajlovic

Abstract

Primary and secondary disciplinary issues, the evolution of the development of the history of pedagogy as a scientific discipline, and the methodology of historical-pedagogical research represent aspects that have influenced the scientific and teaching position of the history of pedagogy. For theorists, primary and secondary aspects of disciplinary issues are dialectically connected, considering the fact that pedagogy, along with its narrower scientific disciplines, is grounded in the already existing area of professional activity of other sciences. The significance of studying the history of pedagogy is reflected in the discovery of cause-and-effect relationships that connect past and present pedagogical thought and seek scientifically valid explanations for the emergence of differences in opinions, organisation, and effects of certain pedagogical phenomena. Throughout its developmental evolution, the history of pedagogy has had a heuristic function, which has influenced its subject-methodological field of agency (from moral-educational to methodological, theoretical, and prognostic). The scientific and teaching position of the history of pedagogy has contributed to its fundamental role in improving the fields of moral education and education, promoting possible ways to enhance teaching practice. The paper aims to highlight the evolution of the development of the history of pedagogy as a scientific discipline, the academic institutionalisation of the history of pedagogy, and the current issues in the field of the history of pedagogy. The results of theoretical study have indicated current problems in the area of the history of pedagogy related to the lack of primary, secondary, and tertiary sources, as well as different historical and cultural contexts that hinder the proper understanding of pedagogical knowledge in the past. The perspectives and strategies for the development of the history of pedagogy, based on the obtained results of theoretical study, do not depend on the expansion and enrichment of theoretically-methodologically grounded knowledge, but rather on the tendency and scope of replacing historical-pedagogical descriptions with scientific analysis of a specific subject-methodological field of action. The motivation for this is the selection of lasting, positive pedagogical heritage, extending to developmental-applicative, theoretical, and empirical historical-pedagogical research significant for the further development of the history of pedagogy as a scientific discipline.

Keywords: disciplinary differentiation, scientific position, teaching position, history of pedagogy.

НАУЧНОЕ И УЧЕБНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ИСТОРИИ ПЕДАГОГИКИ

Татьяна Михайлович

Резюме

Первичная и вторичная дисциплинаризация, эволюция развития истории педагогики как научной дисциплины, методология историко-педагогических исследований – это аспекты, влияющие на научное и учебное положение истории педагогики. Теоретики считают, что первичные и вторичные аспекты дисциплинаризации диалектически связаны, поскольку педагогика вместе с ее более узкими научными дисциплинами основана на ранее существовавшей области профессиональной деятельности других наук. Важность изучения истории педагогики отражается в обнаружении причинно-следственных связей, связывающих прошлую и современную педагогическую мысль, и в поиске научно обоснованного объяснения возникновения различий во мнениях, организации и последствиях определенных педагогических явлений. История педагогики в ходе эволюции своего развития имела эвристическую функцию, влияющую на предметно-методологическое поле ее деятельности (от нравственно-воспитательного до методологического, теоретического и прогностического). Научное и учебное положение истории педагогики способствовали тому, что она сыграла фундаментальную роль в улучшении сферы воспитания и образования, продвижении возможных путей совершенствования педагогической практики. В этой статье мы хотим указать на эволюцию развития истории педагогики как научной дисциплины, на академическую институционализацию истории педагогики, а также на актуальные проблемы в сфере истории педагогики. Полученные результаты теоретического исследования указывают на актуальные проблемы в сфере истории педагогики, связанные с недостатком первичных, вторичных и третичных источников, и различные исторические и культурные контексты, затрудняющие правильное понимание педагогических знаний в прошлом. На основе полученных результатов теоретического исследования, перспективы и стратегии развития истории педагогики зависят не от расширения и обогащения теоретико-методологически обоснованных знаний, а от тенденций и достижений замены историко-педагогического описания на научный анализ определенного предметно-методологического поля деятельности. Мотивацией для этого является отбор более ценного, положительного педагогического наследия вплоть до развивающе-прикладных, теоретических и эмпирических историко-педагогических исследований, значимых для дальнейшего развития истории педагогики как научной дисциплины.

Ключевые слова: дисциплинаризация, научное положение, учебное положение, история педагогики.
